

KRSTIVOJE ILIĆ: »RAZDOR U SLUHU RUŽE«

Prosveta, Beograd, 1973.

Poezija Krstivoja Ilića ostvaruje se u jednom motivskom prostoru koji nije nepoznat i koji se ovdje obznanjuje kao prostor orfičkih tema, ali tema koje su pročišćene od svih semantičkih primesa koje, u stvari, predstavljaju »razaranje«, destrukciju u njihovom prostoru. Suočen sa čistotom Ilićevih tema, sa motivskim prostorom njegove poezije koji se temeljuje na orfejskoj kobi, neko može da pomisli da ima posla sa lirikom koja je dugo i s naporom brusila svoj lik, međutim, to nije slučaj, pesma nije uobličena uz pomoć prevelikog »glačanja« mada nije uobličena ni sa nekom posebnom lakoćom.

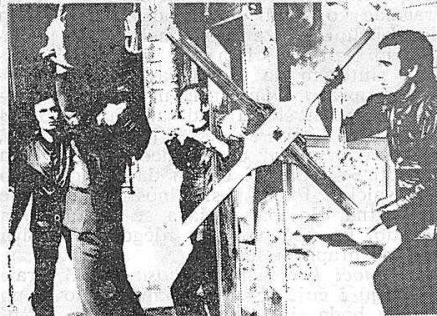
Ilićeva poezija se, dakle, postulira na orfičkom kao vanvremenskom, kao univerzalnom, na orfičkom kao mitskom, prvobitnom. Ona na vremenskoj osi »poništava« pojedinačne trenutke da bi dosegla do prvog i prvobitnog do onog iskonskog što se preko lirskog govora objavljuje. Ne treba misliti da je pesnik gornjim rečima ma u čemu diskvalifikovan (odredbom da mu je motivski prostor vrlo dalek od ovog sada, od tema koje su istorijske za vreme u kome živimo), naprotiv, mislim da se mora shvatiti kao pohvala pesniku što poseže za univerzalnim pesničkim temama, što vremensku osu kao linearnu osu obesnažuje jer je vraća onim trenucima koji su čvrste tačke u dinamici ljudskog postojanja. Pesnik, jednom reči, hoće da još jednom, prolazeći kroz vreme, vrednosno proveri ovaj naš trenutak, ovaj segment istorije koji mi izgrađujemo. Mitsko u motivskom prostoru Ilićeve poezije ne može da bude shvaćeno kao prosta poetizacija mitskih »priča«, već kao ulazak u jedan svet trajnih vrednosti, potvrđen istorijom, ali svet koji poput čvorova objedinjuje pojedinačno kao činjenicu, kao podatak, kao jedan iščekivanje iz vremena i istavlja ga pred svest objedinjeno onim suštinskim u sebi, što kao suštinsko prevazilazi usku ravan vremena i univerzalizuje se. Ukratko, to mitsko dosegnuto je spuštanjem poetske imaginacije u tamno jezgro vremena u kome se sad njome osvetljeni pojavljuju aksiološki važni detalji.

Mitsko je u Ilićevoj poeziji ono na čemu se pesme celokupnim svojim tkivom postularaju, na čemu se uzdižu pošto su ga najpre »pročistile« od ovovremenih nanosa, od svih trivijalnih naplava. Ilićeva pesma, jednom reči, stupa u prostor koji sama aksiološki uzdiže i to već samim činom izbora. Motiv za pesmu može biti jako »izlisan« upotrebom, kao što je, na primer, jesen, ali će Ilić taj motiv da »pročisti«, da mu da elemente koji će ga osnažiti, vrednosno uzdići, koji će oko njega stvoriti nov značenijski kontekst u kome pesma ne može da se objavi nekim poznatim zvukom, tako da to pročišćavanje u motivu ima dubok smisao.

Ako se Ilićevi motivi sabere, utvrdiće se da ih ima malo, svega nekoliko i da se pevanje koncentriše oko njih u kružnim zamascima. Ako ne želimo da to prebacimo pesniku, utvrdiće mo i pravi razlog te činjenice. Ilić vrednuje svet svog iskustva i doživljavanja, izvesne njegove strane odbacuje, ne da im da »probiju« u pesmu, tako da sam vrši aksiološko razvrstavanje svog iskustva odbacujući kao nepogodno za pesmu sve ono što ima pokoricu svakodnevnog, utilitarnog. To bi bio još jedan vid »čišćenja« u motivskom prostoru koji je strogo aksiološki zasnovan i učvršćen. Ilićeva pesma, postulirana u orfičkom prostoru, oslobođena je svega što bi se moglo shvatiti kao spoljne, kao nešto što bi gušilo poetsko razgranavanje u izabranom prostoru, što bi ga opterećivalo aksiološki manje značajnim momentima, pa bi i bukvalno razvlačilo strukturu pesme i njome pokrivalo

slovensko narodno gledališče, maribor
a. hing: »lažna ivana«

kazalište marina držića, dubrovnik
i. gundulić: »dubravka«

srpsko narodno pozorište, novi sad
j. sterija popović: »pokondirena tikva«

manje vredne ili beznačajne detalje. Zato je Ilićeva pesma »otklonila« sve redundantno i zanemarljivo i ostvarila se u autentičnom prostoru, pa zato ona ne »luta« ni kao celina niti kojim posebnim stihom tražeći za šta da se semantički veže, već je u strogosti svog uobličavanja uvek okrenuta svom semantičkom središtu, ostvarujući svoje semantičko jezgro punim saglasjem svih elemenata. Zato se, mislim, može govoriti o ravnoteži u strukturi ovih pesama. Skoro sve pesme u Ilićevoj knjizi jesu u izvesnom tonskom saglasju, nijedna se oštro ne izdvaja svojim zvukom. Svaka pesma ima ton realizovan na semantičkom planu i na planu ritmičkih vrednosti, tako da je, prožeta elementima iste tonske vrednosti, mogla ove kasnije da preobratu u »atmosfera« koja se ne vezuje ni za jedan element pesme.

Ravnoteža u strukturi pesama svedoči i o njihovom koherentnom uobličanju, o težnji da se pesma realizuje kao skladna celina jednakovrednih elemenata bez dinamičkih vrhova koji bi se i vrednosno izdvajali »gušeći« svoj kontekst i razarajući samotkivo pesme. Ravnoteža u strukturi pesme je ravnoteža među elementima pesme. Ako Ilićevu poeziju želimo da prosudimo i sa stanovišta odnosa prema pesničkoj tradiciji i ovoga jezika, moramo reći da je upravo tradicionalno kontekst, okruženje u kome se Ilićevo pevanje ostvaruje. Prožet tradicijom Ilić želi da u istom motivskom prostoru kao i kod svojih prethodnika opiše krug ali u dubljim slojevima koji su aksiološki izrazitiji.

On, dakle, ne razbijajući tradicionalni motivski prostor i ne šireći ga, pokušava da produbi izvesne elemente u njemu, da ih opet podigne tamo odakle su ih razna strujanja drugačijeg usmerenja istisnula. On, jednom reči teži osnaženju tog tradicionalnog menjajući ga kvalitativno i dovodeći ga u jedan novi prostor. Ilić produbljuje pesničku tradiciju našeg jezika elastično se vezujući za nju. Formalno, Ilićeva poezija usvaja tradicionalni strofički oblik vezujući se za nekoliko formi od kojih je najizrazitiji sonet. Stroga forma shvaćena je ovde kao prostor izvesnosti za pesmu, kao prostor u kome pesma zna svoju moć, što znači da granice koje jedan oblik nameće poetskom govoru jesu, u isto vreme, i prirodne granice toga govora jer ih je on izabrao i sve svoje elemente podredio njima, doveo do saglasja sa njima. Forma, dakle, nije okov već sredstvo slobode koje samo prividno »steže« pesnički govor koji svojim rasporedom, svojom konfiguracijom u okviru forme može da pruži takav varljivi utisak. Ilićev poetski govor strogo poštuje izvesne ritmičke podeoke koje realizuju zarezi ali i opkoračenja. Funkcija opkoračenja u ovoj poeziji je tolika da se mora objasniti. Opkoračenje ima funkciju zasebne semantičke i sintaksičke celine, funkciju zasebnih elemenata koji grade strukturu pesme. Sintaksička i semantička celina, obeležena opkoračenjem, je posebna celina u tom smislu što figurira kao jedna sekvenca stihovnog niza, semantički zatvorena u sebe, ali ipak sposobna da se »prelije« u svoj kontekst, u stih i pesmu kao celinu. Zato je sekvenca koja obrazuje opkoračenje u mogućnosti da semantički snažno »boji« pesmu i da se uliva u njeno tkivo predstavljajući i ritmičku jedinicu postavljenu opozitno prema drugim jedinicama sa kojima se nekad semantički podudara a nekad ima kontrastivnu funkciju.

Zato se Ilićeva pesma može razglobiti na sekvence koje imaju funkciju opkoračenja, pa sama pesma deluje kao niz elemenata na istoj niti koja je elementat prožimanja i usaglašavanja pojedinačnog. To ne biva uvek i najfunkcionalnije pa dolazi do praznina i do semantičkih prekida (druga strofa pesme Zmiji pod rebrom). U sloju leksike ima leksema koje u sloju značenja imaju veliku aksiološku vrednost (u smislu da obeležavaju objekte estetskog dejstva: ruža, anđeo itd). Ima dosta leksičkih elemenata koji se ponavljaju ali nema leksičkih konstanti i leksičkih jezgara koja bi oko sebe okupljala i vezivala pesničku materiju gradeći tako neki simbol. Ilićeva leksika nema ni dominantnu vezanost za jedno semantičko polje, niti može da se veže u neke veće semantičke nizove. I pored toga, Ilićeva poezija ima tamnu semantičku boju, kao da je njena leksika sva iz jednog semantičkog polja i bloka, a to je sve postignuto dopunskim sredstvima semantičkog obeležavanja kao što su: motivi, ekspresivna svojstva pesničkog jezika, emotivni ekvivalenti itd. Dakle, Ilićeva poezija na svim nivoima od prostora motiva, preko transformacije tog prostora u postupku poetizacije do selekcije leksičkih elemenata koji treba da obeleže samosvojnost pesnikovog pristupa motivima pokazuje niz aksiološki izrazitih osobnosti.

Radivoje Mikić